

Iwona ZDONEK, Beata HYSA, Dariusz ZDONEK
Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania
iwona.zdonek@polsl.pl, beata.hysa@polsl.pl, dariusz.zdonek@polsl.pl

PUBLIKACJE PRZEGLĄDOWE W NAUKACH O ZARZĄDZANIU – ISTOTA I TENDENCJE

Streszczenie. W artykule poruszono problematykę pisania naukowych publikacji przeglądowych. Głównym celem artykułu jest zbadanie współczesnych trendów pisania tego typu prac w przodujących polskich czasopismach o tematyce zarządzania i na tej podstawie określenie stopnia zainteresowania środowiska naukowego związanego z naukami o zarządzaniu takim rodzajem publikacji, jak studium literaturowe, identyfikacja wewnętrznego zróżnicowania tego rodzaju publikacji oraz rozpoznanie tendencji bibliometrycznych.

Słowa kluczowe: przegląd literaturowy, typologia artykułów przeglądowych, standardy bibliometryczne publikacji przeglądowej.

LITERATURE REVIEW IN MANAGEMENT SCIENCE – ISSUE AND TENDENCY

Summary. The article presents the issue of writing scientific review publication. The main scope of the article is the exploration of contemporary trends related to writing the literature reviews presented in leading polish journal about management. These trends allow to find interest degree of literature review, identification of internal differentiation and bibliometric standards.

Keywords: literature review, typology of review, bibliometric standard of review publication.

Wstęp

Jedną z podstawowych metod badawczych, bez której nie mogą powstać wartościowe badania naukowe, jest przegląd literatury. Wzrost liczby publikacji naukowych w ostatnich

latach zaowocował także wzrostem liczby publikacji przeglądowych. Warto więc zainteresować się nie tylko metodologią pisania tego typu prac naukowych opisaną w literaturze, lecz także trendami obecnymi w pisaniu tego typu publikacji. Dlatego też celem artykułu jest: określenie stopnia zainteresowania środowiska naukowego związanego z naukami o zarządzaniu takim rodzajem publikacji, jak studium literaturowe, identyfikacja wewnętrznego zróżnicowania tego rodzaju publikacji oraz rozpoznanie tendencji bibliometrycznych. Podstawową metodą badawczą realizującą ten cel jest metoda analizy i krytyki piśmiennictwa literatury przedmiotu oraz analiza prac będących pracami przeglądowymi w przodujących polskich czasopismach dotyczących tematyki zarządzania. W trakcie pisania niniejszego artykułu postawiono następujące pytania badawcze:

- Jaki procent publikacji naukowych w badanych czasopismach stanowią publikacje przeglądowe?
- Czy publikacje przeglądowe są jednorodne, czy raczej zróżnicowane? A jeśli są zróżnicowane, to jakie typy publikacji przeglądowych występują w badanych czasopismach oraz jakie są frakcje tych typów?
- Jakie są bibliometryczne determinanty wysokiej jakości publikacji przeglądowej?

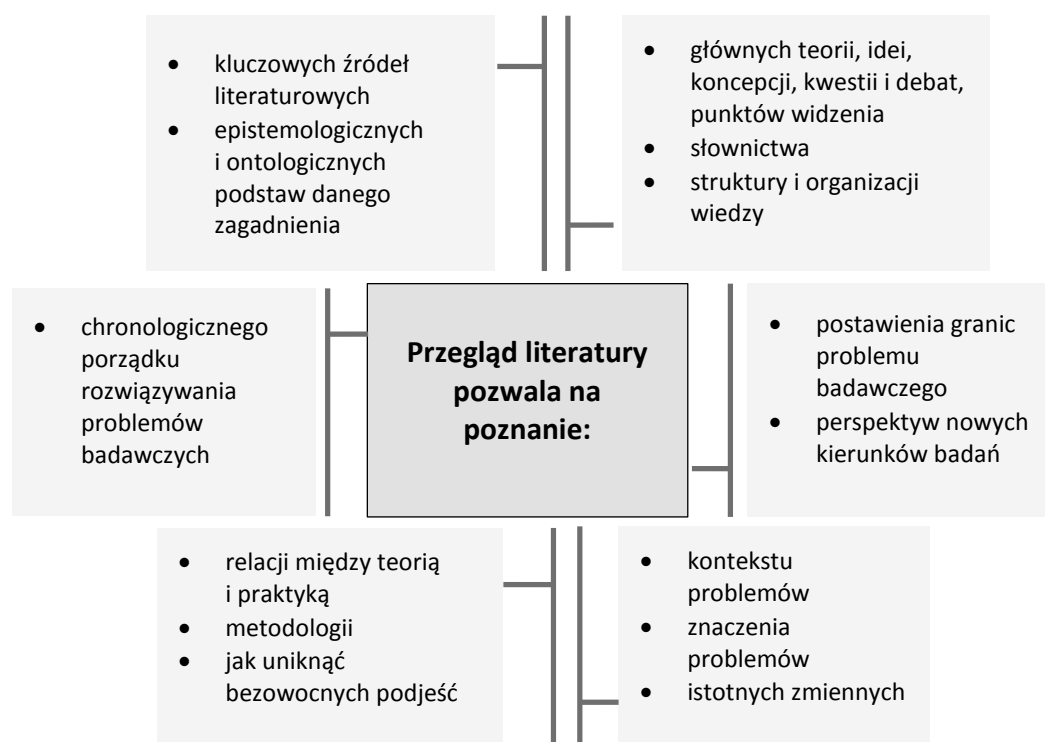
Poszukiwanie odpowiedzi na zadane pytania badawcze stało się podstawą organizacji niniejszego artykułu. W rozdziale pierwszym na podstawie analizy literatury przedmiotu przedstawiono, czym jest publikacja przeglądowa, jakie pełni funkcje i jaki jest proces jej tworzenia. Rozdział drugi ma charakter scjentometryczny i jest raportem z badania trendów dotyczących pisania prac przeglądowych, obecnych w wybranych przodujących polskich czasopismach o tematyce zarządzania. Przedstawiono w nim zatem aspekty metodologiczne przeprowadzonych badań oraz zaprezentowano wyniki. Na tej podstawie sformułowano wnioski dotyczące czynników determinujących jakość publikacji przeglądowej w rozdziale trzecim.

1. Studium literaturowe – wyjaśnienia terminologiczne

Przeгляд literatury w polskiej terminologii naukowej można spotkać także pod nazwami: „badania literaturowe”, „studia literaturowe” oraz metoda „analizy i krytyki piśmiennictwa”¹. Z kolei w terminologii angielskiej metoda ta występuje pod nazwami: „literature review”, „critical literature review” lub zwyczajnie „review”. Przeгляд literatury jest ważnym elementem w rozwiązywaniu każdego problemu naukowego. Bez studium literatury nie można zrozumieć istoty rozpatrywanego zagadnienia. Metoda ta pozwala na zrozumienie, co zostało zbadane i w jaki sposób oraz jakie są kluczowe kwestie dotyczące

¹ Cisek S.: Metoda analizy i krytyki piśmiennictwa w nauce o informacji i bibliotekoznawstwie w XXI wieku. *Przeгляд Bibliometryczny*, tom 78, nr 3, 2010, s. 273-284.

danego pola naukowego. Ponadto pozwala na zapoznanie się z głównymi teoriami, ich rozwojem i zastosowaniem oraz ich krytyką. Mapę myśli prezentującą rolę przeglądu literaturowego przedstawia rys. 1.

Rys. 1. Rola przeglądu literatury

Fig. 1. The role of literature review

Źródło: Opracowanie własne na podst.: C. Hart: Doing a literature review. Sage Publication, London-Thousand, Oaks-New Delhi 1998, Randolph J.J.: A Guide to Writing the Dissertation Literature Review. Practical Assessment, "Research & Evaluation", Vol. 14, No. 13, 2009, p. 1-13.

1.1. Klasyfikacja publikacji przeglądowych

Podział publikacji, w których główną metodą badawczą jest przegląd literatury, zaproponował H.M. Cooper². W zaproponowanej przez niego klasyfikacji widocznych jest pięć charakterystyk, tj.: fokus, cel, perspektywa, zasięg, organizacja i audytorium.

²Cooper H.M.: Organizing knowledge synthesis: A taxonomy of literature reviews. Knowledge in Society, No. 1, 1988, p. 104-126.

Tabela 1

Klasyfikacja przeglądu literatury wg H.M. Coopera

Charakterystyka	Rodzaj	Opis
Fokus	Wyniki badań	W centrum uwagi są wyniki badań
	Metody badawcze	W centrum uwagi jest metodologia
	Teorie	W centrum uwagi są teorie
	Zastosowania	W centrum uwagi są zastosowania i aplikacje
Cel	Integracja	Integracja może mieć trzy postaci: generalizacja, rozwiązanie konfliktu lub lingwistyczne budowanie mostów pomiędzy polami naukowymi
	Krytyka	W centrum uwagi jest krytyka
	Identyfikacja centralnych lub kluczowych kwestii	W centrum uwagi jest zidentyfikowanie centralnych lub kluczowych zagadnień
Perspektywa	Neutralne przedstawienie	Zazwyczaj przedstawienie raportu
	Przedstawienie nastawione na poparcie	Zazwyczaj uargumentowanie określonego punktu widzenia
Zasięg	Wyczerpujący	Oparty na całej dostępnej literaturze
	Wyczerpujący z selektywnymi cytowaniami	Oparty na całej dostępnej literaturze, ale nastawiony na wybrane cytowania
	Reprezentatywny	Oparty na reprezentatywnych cytowaniach
	Centralny lub kluczowy	Oparty na centralnych lub kluczowych cytowaniach
Organizacja	Historyczna	W centrum uwagi jest historyczne ujęcie danego zagadnienia
	Konceptualna	W centrum uwagi jest określony koncept
	Metodologiczna	W centrum uwagi są zagadnienia metodologiczne
Audytorium	Wyspecjalizowani naukowcy	Odbiorcami są wyspecjalizowani naukowcy
	Ogół społeczności naukowej	Odbiorcami jest ogół społeczności naukowej
	Praktycy i decydenci	Odbiorcami są praktycy i decydenci
	Ogół społeczeństwa	Odbiorcami jest ogół społeczeństwa

Zródło: Opracowanie własne na podst.: Cooper H.M.: Organizing knowledge synthesis: A taxonomy of literature reviews. Knowledge in Society, No. 1, 1988, p. 104-126, Randolph J.J.: A Guide to Writing the Dissertation Literature Review. Practical Assessment. „Research & Evaluation”, Vol. 14, No. 13, 2009, p. 1-13.

Przykładowo, współistnienie dwóch pierwszych charakterystyk można zauważyć w tak sformułowanych celach, jak: integracja wyników badań, krytyczna analiza metod badawczych czy identyfikacja głównych teorii. Warto też zauważyć, że w publikacjach typowo przeglądowych może wystąpić kilka celów, a więc nie tylko integracja wyników badań, lecz także ich krytyczna ocena, albo nie tylko identyfikacja centralnych kwestii, lecz także uargumentowanie określonego punktu widzenia, aby przedstawić racjonalne uzasadnienie dalszych badań empirycznych.

1.2. Etapy tworzenia przeglądu

Rys. 2. Etapy przeglądu literatury

Fig. 2. The stage of literature review

Źródło: Opracowanie własne na podst.: Randolph J.J.: A Guide to Writing the Dissertation Literature Review. Practical Assessment Research and Evaluation, Vol. 14, No. 13, 2009, p. 1-13.

Postępowanie przy tworzeniu publikacji przeglądowej jest bardzo podobne do etapów projektowania badania pierwotnego³, tyle że danymi przy badaniu literaturowym są publikacje innych naukowców. Na etapy tworzenia przeglądu literatury składają się: sformułowanie problemu, zbieranie danych, ocena danych, analiza i interpretacja danych, prezentacja danych, kierunki dalszych badań (rys. 2).

Sformułowanie problemu musi zostać poprzedzone decyzją o tym, jaki typ przeglądu literaturowego będzie realizowany (tab. 1). Dopiero po określeniu tego można przejść do formułowania problemu. Na tym etapie powstają pytania badawcze, na które odpowiedzi będą poszukiwane w literaturze. Pytania te mają istotny związek z celem pracy przeglądowej. Determinują ponadto kolejne pytania badawcze, stawiane w późniejszym czasie, w trakcie prac naukowych opartych na badaniach pierwotnych, które bardzo często są następstwem badań wtórnych, czyli przeglądów literaturowych. Na etapie formułowania problemu powinny także zostać zdefiniowane kryteria określające, które z artykułów naukowych będą włączone do przeglądu, a które wyłączone.

Celem kolejnego etapu tworzenia przeglądu literaturowego – **zbierania danych** – jest utworzenie wyczerpującego, reprezentatywnego lub kluczowego zbioru artykułów, które będą analizowane w trakcie prac przeglądowych. Procedura zbierania danych powinna także zostać dokładnie opisana. Proces zbierania danych do przeglądu zaczyna się od

³ Por. Mackey A., Gass S.M.: Second Language Research: Methodology and Design. Routledge, New York & London 2016; Taylor S.J., Bogdan R., DeVault M.: Introduction to Qualitative Research Methods: A Guidebook and Resource, 2015; Flick U.: Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project, 2015.

wyszukiwania w elektronicznych naukowych bazach danych oraz w Internecie. Takie wyszukiwanie odbywa się za pomocą słów kluczowych, do których w trakcie opisu procedury zbierania danych należy podać liczbę zwróconych rekordów. Najbardziej skuteczną metodą może się jednak okazać sprawdzenie w danym artykule cytowanych prac i określenie, które z nich są zbieżne ze sformułowanym problemem, oraz przeglądnięcie ich a także sprawdzenie zbioru cytowanych tam prac. Tym sposobem można znaleźć kompletny zbiór prac naukowych zbieżny z badanym problemem. Po wyczerpaniu elektronicznych zbiorów danych warto także zapytać ekspertów danego obszaru naukowego, czy utworzona lista artykułów jest kompletna.

Na etapie **oceny danych** następuje proces ewaluacji zebranych artykułów pod kątem zdefiniowanych wcześniej kryteriów. Proces ten ma ścisły związek z fokusem i celem przeglądu literaturowego. Jeśli fokusem są więc wyniki badań, a celem jest ich integracja, z zebranych artykułów należy wyciągnąć wyniki i zdecydować, jak zostaną one zintegrowane. Cały ten proces powinien zostać dokładnie opisany w tworzonym przeglądzie. Często zdarza się, że procedura ta generuje dodatkowe dokumenty elektroniczne w postaci arkusza kalkulacyjnego, tzw. *coding book*, gdzie przechowywane są dane zebrane z poszczególnych artykułów.

Etap **analizy i interpretacji danych** to nadawanie sensu zebranym danym. Na tym etapie powstają jakościowe lub ilościowe przeglądy literaturowe. Dwa podstawowe rodzaje przeglądów jakościowych to: przegląd narracyjny i przegląd metaanalizy.

Prezentacja danych to etap, w którym podejmuje się decyzje o tym, jak zostaną zorganizowane dane i które z nich zostaną ujęte w przeglądzie. Zazwyczaj przyjmuje się organizację: historyczną, konceptualną lub metodologiczną.

Ostatni etap to **określenie kierunków dalszych badań**. Formułuje się w nim pytania i hipotezy badawcze do kolejnych naukowych dociekań, zazwyczaj opierających się na badaniach pierwotnych.

2. Bibliometryczne trendy pisania współczesnych publikacji przeglądowych

Analizując dorobek publikacyjny przodujących czasopism naukowych z zakresu zarządzania dostępnych na polskim rynku wydawniczym, można zauważyć wzrost liczby artykułów typowo przeglądowych. Jest to zapewne związane ze zmianą zarówno autorów artykułów, jak i samych odbiorców tych periodyków. Jak zauważa E. Głodziński⁴, potrzeba gromadzenia przez naukowców punktów za publikacje, ze względu na wymóg kategoryzacji

⁴ Głodziński E.: „Przegląd Organizacji” – wczoraj i dziś. Rola czasopisma w rozwoju nauk o zarządzaniu. Cz. 2, Przegląd Organizacji, 4/2016, TNOiK, Warszawa 2016, s. 69.

uczelni oraz awansów naukowych, spowodowała znaczny przyrost różnego typu opracowań. Ponadto obecność na rynku wydawniczym dużej liczby magazynów o charakterze poradnikowym spowodowała utratę znacznej części czytelników, głównie kadry kierowniczej, która była jedną z kluczowych grup docelowych periodyków, takich jak na przykład „Przegląd Organizacji”. Nie bez znaczenia dla trendów pisania współczesnych publikacji i roli, jaką odgrywają dzisiaj czasopisma naukowe, są również pewne uwarunkowania otoczenia zewnętrznego związane z procesem globalizacji, do których można zaliczyć:

- uzyskanie przez naukowców szerokiego i darmowego dostępu do znanych i cenionych czasopism światowych oraz książek (np. ELSEVIER, Wiley Online Library, ProQuest),
- wprowadzenie ewaluacji czasopism przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, które określa liczbę punktów dla autorów za publikację w danym czasopiśmie naukowym,
- darmowe udostępnianie on-line publikowanych w czasopismach artykułów naukowych.

Konsekwencją tych zmian jest większa obecność w periodykach artykułów przeglądowych. Czasopisma bowiem coraz częściej nie stanowią już tylko platformy wymiany poglądów, wyników badań czy weryfikacji tez naukowych, lecz są również źródłem uzupełnienia wiedzy czy też inspiracji do podejmowania nowych, interesujących problemów badawczych.

2.1. Aspekty metodologiczne przeprowadzonych badań

Procedura zbierania i oceny danych

Podczas wyboru czasopism do analizy skorzystano z wyszukiwarki czasopism punktowanych (czasopismanauowe.pl); wskazała ona 48 czasopism, które w tytule miały słowo kluczowe „zarządzanie” lub „organizacja”. Punktacja za pojedynczą publikację w tych czasopismach zawierała się w przedziale od 2 do 14 punktów. Dominującą wartością była wartość 6 punktów, a wartość typowa to $8 \pm 3,3$ punktów. Asymetria prawostronna badanego rozkładu punktów wskazała, że większość czasopism otrzymała niższą od średniej liczbę punktów, dlatego też za przodujące czasopisma uznano te, których punktacja przekraczała wartość górnego kwartylu, czyli 11 punktów. Do oceny wybrano 4 czasopisma, tj.: miesięczniki „Przegląd Organizacji” (PO, 13 punktów) i „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstw” (EiOP, 12 punktów), dwumiesięcznik „Zarządzanie Zasobami Ludzkimi” (ZZL, 13 punktów) oraz kwartalnik „Organizacja i Kierowanie” (OiK, 14 punktów). Taki wybór był podyktowany również faktem, że czasopisma te od wielu lat są dominującymi periodykami w obszarze zarządzania, a rada programowa tych czasopism składa się z uznanych profesorów z najlepszych polskich i zagranicznych uczelni oraz instytucji naukowych. Do badań wybrano wszystkie artykuły, które zostały opublikowane w 2015

roku w opisanych wcześniej czterech czasopismach. Dokładną liczbę artykułów w poszczególnych periodykach przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Zestawienie artykułów poddanych badaniu

Czasopismo	Liczba artykułów
Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstw	110
Organizacja i Kierowanie	40
Przegląd Organizacji	72
Zarządzanie Zasobami Ludzkimi	38
Suma	260

Źródło: Opracowanie własne.

2.2. Wyniki

Analizując artykuły we wspomnianych czasopismach, ustalono, że 130 publikacji z 260 miało charakter publikacji przeglądowej. Oznacza to, że 50% publikacji to właśnie publikacje przeglądowe. Badając bibliometryczne standardy publikacji przeglądowych, obliczono kilka charakterystyk, ujętych w tabeli 3.

Tabela 3

Przegląd literaturowy – charakterystyki statystyczne

	Liczba cytowanych pozycji	Liczba cytowanych pozycji anglojęzycznych	Liczba cytowanych pozycji z ostatnich 10 lat	Liczba autocytowań
Średnia	24,76	11,09	14,82	1,54
Odch. st.	13,21	11,90	9,42	3,20
Wsp. zm.	0,53	1,07	0,64	2,08
Wartość p w teście Kruskala-Wallisa	0,007	0,016	0,093	0,075

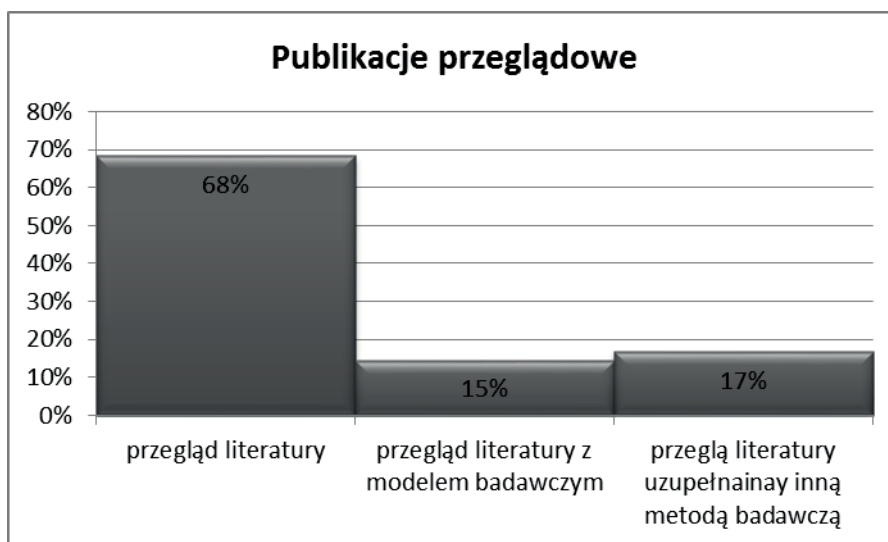
Źródło: Opracowanie własne.

Przedstawione dane wskazują na bardzo duże zróżnicowanie badanych artykułów pod względem wszystkich charakterystyk, szczególnie zaś pod względem liczby cytowanych pozycji angielskich oraz liczby autocytowań. Ponadto test Kruskala-Wallisa⁵ wykazał, że artykuły w badanych czterech czasopismach różnią się pod względem liczby cytowanych pozycji oraz liczby cytowanych pozycji angielskich, natomiast różnica pod względem cytowanych pozycji z ostatnich 10 lat oraz liczby autocytowań jest nieistotna statystycznie.

⁵ Rozważano zastosowanie jednoczynnikowej analizy wariancji, ale ze względu na niespełnione założenie o zgodności rozkładów z rozkładem normalnym wykorzystano test Kruskala-Wallisa.

Dalsza analiza tychże publikacji wykazała, że publikacje przeglądowe można zróżnicować na następujące typy: przegląd literaturowy zwykły, przegląd literaturowy z modelem teoretycznym oraz przegląd literaturowy wspomagany inną metodą badawczą.

Fracje wspomnianych typów publikacji przeglądowych prezentuje rys. 3. Widać, że przegląd literaturowy zwykły to najczęstszy typ publikacji przeglądowej (68%), przegląd literaturowy z modelem teoretycznym to 15% badanych publikacji, a przegląd uzupełniany inną metodą badawczą to 17%.

Rys. 3. Fracje poszczególnych typów publikacji przeglądowych
Fig. 3. Fractions of the types of review publications

Źródło: Opracowanie własne.

2.2.1. Przegląd literaturowy zwykły

Badając publikacje przeglądowe zwykłe, można zauważyć, że zazwyczaj autorzy tych publikacji na początku wysuwają tezę lub stawiają pytania badawcze, a następnie poddają krytycznej analizie aktualny dorobek naukowy z danego obszaru tematycznego. Opracowania te podejmują najczęściej problematykę dotyczącą różnych koncepcji, metod czy też trendów w zarządzaniu. Ponadto zdarzają się również artykuły o charakterze przeglądowo-polemicznym, podejmujące tematy różnych przełomów i zmian w zarządzaniu. Są to na przykład zmiany związane z informatyzacją zarządzania (nowoczesne metody komunikacji, zarządzanie w „chmurze”), przełomy w zarządzaniu zasobami ludzkimi (problem pozyskiwania, motywacji i zarządzania pracownikami pokolenia Y) czy też przełomy w praktyce zarządzania (społeczna odpowiedzialność biznesu CSR). Analizując aspekty bibliometryczne artykułów typu *przegląd literaturowy zwykły* w badanych czasopiśmie, stwierdzono, że średnia liczba cytowanych pozycji w tego typu artykułach wynosi $25,3 \pm 14,5$ z czego średnio cytowano $11 \pm 12,7$ pozycji angielskich. Natomiast średnio $14,3 \pm 9,85$ pozycji pochodziło z ostatnich 10 lat oraz odnotowano średnio $1,58 \pm 3,8$ autocytowań. Bardzo duże zróżnicowanie zanotowano w przypadku liczby autocytowań

i liczby pozycji angielskich. Wybrane miary statystyczne dla poszczególnych czasopism przedstawiają rys. 4 i tabela 4.

Najwięcej średnio cytowanych pozycji odnotowano w ZZL – $32,1 \pm 24,6$, a najmniej w EiOP – $21,5 \pm 9,2$, jednak porównując współczynniki zmienności (0,77 dla ZZL i 0,43 dla EiOP), można zauważyć, że artykuły w ZZL są bardziej zróżnicowane pod względem liczby cytowanych pozycji niż artykuły w EiOP.

Rys. 4. Przegląd literaturowy zwykły – porównanie badanych czasopism
 Fig. 4. The common literature review – comparison of the journals examined
 Źródło: Opracowanie własne.

Z kolei w OiK można znaleźć średnio najwięcej cytowań pozycji angielskich $19,36 \pm 18,5$ oraz cytowań pozycji z ostatnich 10 lat $17,73 \pm 10,9$. Średniej cytowanych pozycji angielskich towarzyszy wysokie odchylenie standardowe, co świadczy o sporym zróżnicowaniu badanych artykułów, jedynie w przypadku PO współczynnik zmienności jest znacznie niższy w porównaniu z pozostałymi czasopismami. Największą średnią liczbę autocytowań publikacji określono dla autorów PO – $3,3 \pm 2,45$, ale też to czasopismo charakteryzowało się pod tym względem wysoką różnorodnością.

Tabela 4

Przegląd literaturowy zwykły – miary statystyczne dla poszczególnych czasopism

	EiOP	OiK	PO	ZZL
N	49	11	13	15
Średnia liczba cytowanych pozycji	21,54	29,64	27,62	32,13
Odch. st. liczby cytowanych pozycji	9,24	14,85	11,33	24,64
Wsp. zm. liczby cytowanych pozycji	0,43	0,50	0,41	0,77
Średnia liczba cytowanych pozycji angielskojęzycznych	7,21	19,36	11,62	16,47
Odch. st. liczby cyt. pozycji anglojęzycznych	8,81	18,56	7,19	17,17

cd. tabeli 4

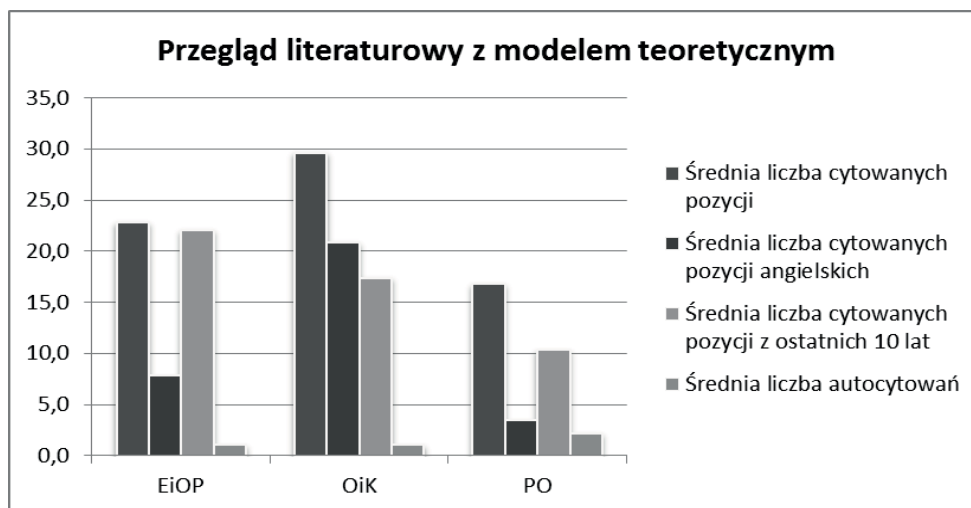
Wsp. zm. liczby cyt. pozycji angielskojęzycznych	1,22	0,96	0,62	1,04
Średnia liczba cyt. pozycji z ostatnich 10 lat	12,14	17,73	17,54	16,00
Odch. st. liczby cyt. pozycji z ostatnich 10 lat	8,64	10,96	9,48	12,07
Wsp. zm. liczby cyt. pozycji z ostatnich 10 lat	0,71	0,62	0,54	0,75
Średnia liczby autocytowań	1,29	1,64	3,31	0,87
Odch. st. liczby autocytowań	2,56	1,50	8,12	1,41
Wsp. zm. liczby autocytowań	1,99	0,92	2,45	1,62

Źródło: Opracowanie własne.

W artykułach typu przegląd literaturowy zwykły 67,4% wszystkich artykułów zostało napisanych przez osoby posiadające stopień doktora, doktora inżyniera, magistra, natomiast pozostała część, 32,6%, to publikacje napisane przez samodzielnych pracowników naukowych. W większości były to publikacje jednoautorskie. Jeśli już zdarzają się artykuły, w których jest dwóch bądź trzech współautorów, to zazwyczaj pisane są przez osobę z tytułem profesora i doktora lub magistra.

2.2.2. Przegląd literatury z modelem teoretycznym

Tego typu publikacja, oprócz zadeklarowanego na wstępie problemu badawczego, którego rozwiązania autor szuka w literaturze, zawiera zaproponowany przez autora model teoretyczny lub zbiór hipotez. Model teoretyczny przyjmuje charakter zjawiska opisywanego przez zmienne, które też mogą być opisywane przez kolejne zmienne. Model taki zwykle służy do zaprojektowania kolejnego etapu badań autora, zazwyczaj o charakterze pierwotnym. Analizując artykuły w badanych czasopismach, stwierdzono, że średnia liczba cytowanych pozycji w tego typu artykułach wynosi $23,7 \pm 9,5$, z czego średnio cytowano $12,1 \pm 11,8$ pozycji angielskich. Ponadto średnio $15,8 \pm 7,02$ pozycji pochodziło z ostatnich 10 lat, a zaobserwowano średnio $1,44 \pm 1,46$ autocytowań. Ogromne zróżnicowanie zanotowano w przypadku liczby pozycji angielskich i liczby autocytowań. Wybrane miary statystyczne dla poszczególnych czasopism przedstawiają rys. 5 i tabela 5.

Rys. 5. Przegląd literaturowy z modelem teoretycznym – porównanie badanych czasopism
 Fig. 5. The literature review with theoretical model – comparison of the journals examined
 Źródło: Opracowanie własne.

Z przedstawionych danych wynika, że największą średnią liczbę cytowanych pozycji można zaobserwować w przypadku OiK – $29,6 \pm 7,4$, artykuły tego czasopisma charakteryzowały się też najmniejszą różnorodnością pod tym względem.

Tabela 5

Przegląd literaturowy z modelem teoretycznym – miary statystyczne dla poszczególnych czasopism

	EiOP	OiK	PO
N	4	9	7
Średnia liczba cytowanych pozycji	22,8	29,6	16,7
Odch. st. liczby cytowanych pozycji	9,0	7,4	7,9
Wsp. zm. liczby pozycji	0,4	0,2	0,5
Średnia liczba cytowanych pozycji angielskojęzycznych	7,8	20,8	3,4
Odch. st. liczby cyt. pozycji angielskojęzycznych	7,1	12,0	2,6
Wsp. zm. pozycji anglojęzycznych	0,9	0,6	0,8
Średnia liczba cyt. pozycji z ostatnich 10 lat	22,0	17,3	10,3
Odch. st. liczby cyt. pozycji z ostatnich 10 lat	9,2	4,3	5,0
Wsp. zm. cyt. pozycji z ostatnich 10 lat	0,4	0,2	0,5
Średnia liczba autocytowań	1,0	1,0	2,1
Odch. st. liczby autocytowań	1,4	1,4	1,5
Wsp. zm. liczby autocytowań	1,4	1,4	0,7

Źródło: Opracowanie własne.

Równie dobrze wypada średnia liczby cytowanych pozycji angielskojęzycznych dla tego czasopisma, $20,8 \pm 12,0$, i również pod tym względem artykuły są najmniej zróżnicowane w porównaniu z innymi czasopismami. Z kolei największą średnią liczbę cytowanych

pozycji z ostatnich 10 lat można zaobserwować w przypadku EiOP – $22,0 \pm 9,2$, z względnie niskim współczynnikiem zmienności. Podobnie jak w artykułach typu *przegląd literaturowy zwykły* tak i dla typu *przegląd literaturowy z modelem teoretycznym* największą średnią liczbę autocytowań publikacji odnotowano w czasopiśmie PO – $2,1 \pm 1,5$. W artykułach typu *przegląd literaturowy z modelem teoretycznym* przeważają publikacje jednoautorskie, pisane przez magistrów, inżynierów lub doktorów. Natomiast co czwarty artykuł został napisany przez dwóch autorów i wtedy zazwyczaj jednym z nich był samodzielny pracownik naukowy.

2.2.3. Przegląd literatury uzupełniany inną metodą badawczą

17% badanych artykułów to *przegląd literaturowy uzupełniany inną metodą badawczą*. Często metodą towarzyszącą przeglądowi literaturowemu jest studium przypadku, za pomocą którego dokonywana jest egzemplifikacja omawianych treści w przeglądzie. W analizowanych artykułach studium przypadku było opierane dość często na analizie dokumentacji firmy. Zaobserwowano także metodę obserwacji uczestniczącej. Inną towarzyszącą przeglądowi literaturowemu metodą badawczą w badanych artykułach była analiza raportów lub danych statystycznych udostępnianych przez GUS oraz inne firmy badawcze. Sporadycznie zaobserwowano również metody oparte na symulacji.

Analizując ten rodzaj artykułów, stwierdzono, że średnia liczba cytowanych pozycji wynosi $23,95 \pm 11,465$, z czego średnio cytowano $10,55 \pm 9,07$ pozycji anglojęzycznych. Ponadto średnio $16,00 \pm 9,77$ pozycji pochodziło z ostatnich 10 lat, a zaobserwowano średnio $2,05 \pm 2,08$ autocytowań. Ogromne zróżnicowanie zanotowano w przypadku liczby pozycji anglojęzycznych i liczby autocytowań. Najwięcej tego typu artykułów zaobserwowano w czasopiśmie PO (18 artykułów), w przypadku pozostałych czasopism odnotowano po 2 artykuły w przypadku OiK oraz 2 w EiOP; przy takich danych analiza porównawcza nie miałaby większego sensu i dlatego też nie została przeprowadzona. Artykuły typu *przegląd literaturowy uzupełniany inną metodą badawczą* pisane były w większości jako artykuły jednoautorskie przez osoby ze stopniem doktora lub pracowników samodzielnych.

Wnioski

Prowadzenie wszelkiego typu badań naukowych wymusza na badaczach przeprowadzenie uprzedniej dogłębnej analizy literaturowej. Zatem zanim badacz podejmie własne badania, powinien zapoznać się z wynikami swoich poprzedników, integrując lub krytykując ich badania. Celem publikacji przeglądowej nie muszą być jednak same wyniki, mogą to również być metody badawcze, teorii i zastosowania. Dlatego też wszystkie

artykuły, monografie, prace promocyjne, projekty badawcze powinny się odwoływać do istniejącego stanu wiedzy w danym obszarze.

Analiza artykułów publikowanych w 4 przodujących czasopismach naukowych z 2015 roku wykazała, że publikacje przeglądowe są najpopularniejszym rodzajem publikacji – to 50% wszystkich publikacji w badanych czasopismach, a zatem środowisko naukowców specjalizujących się w naukach o zarządzaniu jest bardzo zainteresowane tym rodzajem publikacji. Nie tworzą jednak publikacji jednorodnych, lecz zróżnicowane. Przeprowadzone badanie pozwoliło wyróżnić trzy typy publikacji przeglądowych: przegląd literaturowy zwykły, przegląd z modelem teoretycznym lub hipotezami oraz przegląd literaturowy uzupełniany inną metodą badawczą, zazwyczaj o charakterze badań jakościowych. Przegląd literaturowy zwykły jest najczęstszym typem publikacji przeglądowej. Oznacza to, że większość autorów, choć publikację przeglądową kończy wnioskami, to jednak nie odnosi się do szóstego etapu tworzenia publikacji przeglądowej, zaproponowanego przez Randolpha, i nie formułuje kierunków dalszych badań w postaci hipotez lub modelu, który w dalszych pracach będzie weryfikować.

Analiza bibliometryczna wykazała, że standardem publikacji przeglądowej jest cytowanie około 25 pozycji literaturowych, z czego 11 z nich powinno stanowić pozycje w języku angielskim. Ważne jest, aby pozycje literaturowe pochodziły z ostatnich 10 lat. Z przeprowadzonych badań wynika, że w bibliografii powinno znaleźć się od 15 takich pozycji. Dopuszcza się stosowanie 2 autocytowań. Warto także dodać, że charakterystyki bibliometryczne artykułów są bardzo zróżnicowane. Ponadto artykuły w zależności od czasopisma różnią ze względu na liczbę cytowanych pozycji i liczbę cytowanych pozycji anglojęzycznych. Najprawdopodobniej jest to związane ze standardami przyjętymi w danym czasopiśmie oraz standardami jakości pracy poszczególnych środowisk naukowych. Natomiast liczba cytowanych pozycji z ostatnich 10 lat oraz liczba autocytowań jest w badanych czasopismach porównywalna.

Bibliografia

1. Cisek S.: Metoda analizy i krytyki piśmiennictwa w nauce o informacji i bibliotekoznawstwie w XXI wieku. *Przegląd Bibliometryczny*, tom 78, nr 3, 2010, s. 273-284.
2. Cooper H.M.: Organizing knowledge synthesis: A taxonomy of literature reviews. *Knowledge in Society*, No. 1, 1988, p. 104-126.
3. *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstw* – wszystkie numery 2015.
4. Flick U.: *Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project*, 2015.

5. Głodziński E: „Przegląd Organizacji” – wczoraj i dziś. Rola czasopisma w rozwoju nauk o zarządzaniu. Cz. 2, Przegląd Organizacji, 4/2016.
6. Hart C.: Doing a literature review. Sage Publication, London-Thousand Oaks-New Delhi 1998.
7. Mackey A., Gass S.M.: Second Language Research: Methodology and Design. Routledge, New York & London 2016.
8. Organizacja i Kierowanie – wszystkie numery 2015.
9. Przegląd Organizacji – wszystkie numery 2015.
10. Randolph J.J.: A Guide to Writing the Dissertation Literature Review. Practical Assessment, Research & Evaluation, Vol. 14, No. 13, 2009, p. 1-13.
11. Taylor S.J., Bogdan R., DeVault M.: Introduction to Qualitative Research Methods: A Guidebook and Resource, 2015.
12. Zarządzanie Zasobami Ludzkimi – wszystkie numery 2015.

Abstract

The literature review is one of the crucial method of science research. A proper conducting of literature review depicts an author's knowledge about a particular field of study, including vocabulary, theories, key variables and phenomena. The increasing development of review type of publication leads to consider about tendencies and a methodology of this kind of publications. The main purpose of the article is the study of contemporary trends related to writing the literature reviews presented in top polish journal about management. These trends allow to find the determining factors of quality of literature review.

Four research problems were defined by authors: What percentage of scientific publications in journals surveyed are the review publications? Do review publications are homogeneous, or rather differential? What are determines the high quality of publications?

According to the conducted study authors distinguished three types of review publications: basic review of the literature, an overview of the theoretical model or hypothesis and literature review supplemented by other research method. Bibliometric analysis showed that Polish review publication generally contains around 25 items of literature, of which 10-12 of them should be an English-language, from 14 to 16 should come from the past 10 years and it is used from 1 to 3 citations.